

1955 ОКТЯБРЬ 20 ЧЕТВЕРГ № 211 (3405) Өртөө 20 коп.

ШЫН СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИН КОМУНИСТЧ ПАРТИЯЗЫНЫН ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТЕРИНИН, ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

Чая Зеландиянын премьер-министрлеринин оралакчысы болган көдө ажил-агый министри Кейт Холлокут эш Н. С. Хрущевтун хүлээп алганы (1 арын). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитетте (1 арын). ВЦСПС-тин президиумунда (1 арын). МАР-нын күрүнө эргелелинин чер-чер органнын ажилдакчыларынын Москвада келгени (1 арын).

Бирги орус революциянын 50 чыл болганыга (1 арын). Районун ажил-агыйнын бүгү адмираларын тоза уурттур (2 арын). С. Седип.—Ирак колхозтун тудууче кичөөнгей салыр (2 арын). И. Кызыл-оол.—Бизааларын от одакас калааларга сарпап доруктары (3 арын). Совет шериг корабльдеринин Англияда чоруп турары (3 арын). Совет шериг корабльдеринин Англиядан үчүттеринин муруну чарымында адмирал Голованов демедеги (3 арын). Совет шериг корабльдеринин отряднын Англиядан үчүткени (3 арын). ССРЭ-нин Дээди Советинин төлөөлери-нин Чехословакияда чоруп турары (4 арын). Болгариянын телеграф агентствосунун динналы (4 арын). КНО-нун Кол Ассамблеясынын I сессиясында (4 арын).

КОЛХОЗ БУДУРУЛГЕЗИНДЕ ХЕРЭЭЖЕННЕР

Бөдө ажил-агыйн улам ылай хөгжүдөр хемчелер дугайында СЭКИ ТК-нын бөдүгү Шенумарынын төгүдүгү шитпирлерин амыдыралга күөсөдиринге колхозчу херэеженнер канчаар-даа аажок улау ролдуу. Колхоз бугурулгезинге киржалгезини талазы-биле мурунку чылдарга деңизерге амгы үеде Совет Тыванын колхозчу херэеженнери дыка улау чедишкенирилг болганнар. Элеэн хей колхозтарнын баштаар черлери херэеженнерин колхоз бугурулгезинге киршир аргадын эки хандырганнар. Илаңгыя Чөөн-Хемчик районун «Искра» колхозта (даргазы эш Доктугу, партия эге организацианын секретары эш Шыгыр-оол) күш-ажыл кылып шыдаар херэеженнерин иштинде 1955 чылдын октябрь 1-ге чедир чүгө 11 кижикызы-бүгү чыдагааннар журунда күш-хүнүн доктааткан минимумун чедир дүсөтпөз. Ол колхозта бо чылын чыдагаан чокка колхоз бугурулгезинге киршир херэеженнер чок. Колхозтун баштаар чери уруглар асылын тургускаш болгаш колхозтун чунар бакыны ажыдап агаалар. Ол колхозта херэеженнер ортузунда политик-массалы ажил эки организацианын.

ВЦСПС-ТИН ПРЕЗИДИУМУНДА Бүдүрүлгелерин ажилын экижидеринге бугурулге чөвүлел хуралдарынын ролун күштөлдирер

ВЦСПС-ТИН ПРЕЗИДИУМУ БУДУРУЛГЕ ЧӨВҮЛӨЛ ХУРАЛДАРЫНЫН АЖЫЛДАРЫНЫН ДУГАЙЫНДА ДОКТААЛДЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН Бүдүрүлгелерин ажилын экижидеринге бугурулге чөвүлел хуралдары чүгө-рольду ойнар деп доктаалда демедеп турар. Ажилчыларнын болгаш инженер-техниктер ажилдакчыларнын шүгүмчүлелдери бугурулгезин негизде кулаарларын дилеп тышышаан, ажилда четпестери чогуур өйүлө илердеринге дуулап турар. Бүдүрүлге чөвүлел хуралдарында чугаалакын көөрү-биле чаа техниканы болгаш мурунгы технологиянын негиздерин, аар болгаш хей күш кирер чорудулгаларын механикастар, ажилдап турар дериглери чартер, күш-ажылды бугурулгезин бектер болгаш өске-даа чүдүлөр дугайында айтырларын кирерин саналдап турар. Профсоюз организациалары ажил-агый удурукчулары-биле кады бугурулге хуралдарын бригадаларга, участоктарга, цехтерге, салбырларга профессия айлы-биле доктаамал чорударын хандырар ужурулу. Оң-биле холбаштыр, кооперацианын улам ылай хөгжүдөз болгаш бугурулгелерин специализациянын бугурулгезин бүгү эвено удурукчуларынын улам нарын ажилын негес, кожа тур-

МАР-НЫН КҮРҮНӨ ЭРГЕЛЕЛИНИН чер-чер органнын ажилдакчыларынын Москвада келгени

РФСР-нин Дээди Советинин Президиумун болгаш Министрлер Чөвүлелинин чалааны-биле Моол Арат Республиканын күрүнө эргелелин чер-чер органнын ажилдакчыларынын төлөөлери Москвада аалдап чоруп турар. РФСР-нин күрүнө апаратынын ажилын дуржулгазы-биле таныкын алыр дөш келген төлөөлери составында—ажылчы чоннарнын депутаттарынын аймак хуралдарынын куускомнарнын даргалары болгаш МАР-нын Министрлер Чөвүлелинин харыскагалыг ажилдакчылары болу. Моолдан келген аалчылар Москвада ийи недела ажы болуп турар. Оларын РФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргалынын оралакчылары Н. П. Беспалов, А. М. Сафронов болгаш Я. К. Чадиев хүлээп алган, РФСР-нин Дээди Советинин Президиумун Москва хоорай болгаш Москва область Советтеринин удурук ажилдакчылары-биле учурашканнар. Найы-

Совет Тыванын колхозчу херэеженнерин аразында күш-ажылга инакшылынын көргүсөнерин, боттарынын ованакан ажилдарынын мастерлер болуп турарларын сапы эвез эес. Таңды районда «Революциянын чабыгы» колхозтун саалчылары эштер Шумова болгаш Шеедова оларын күш-ажылчы көргүтүлери бүгү областын иштинде билингир апарган. Илаңгыя эш Шеедова бо чылын бодунга быжылгаан инек бүрүдүн 2180 литр сүттү, а эш Шумова 2038 литр сүттү сагганнар.

ССРЭ-НИН КУЛЬТУРА МИНИСТЕРСТВОЗУНУН СИСТЕМАЗЫНЫН ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНДЕ ХҮЛЭЭП АЛЫШКЫНЫН ТҮННЕЛИ

ССРЭ-НИН КУЛЬТУРА МИНИСТЕРСТВОЗУНУН СИСТЕМАЗЫНЫН ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНДЕ ХҮЛЭЭП АЛЫШКЫНЫН ТҮННЕЛИ СИСТЕМАДА 1102 өөредилге чери саалчынын турар. Оон иштинде 47 эдил өөредилге черлери, 291 тускай ортумак өөредилге черлери, 764 школалар бар. Музыканылар, чуруччулар, театр, кино, цирк ажилдакчылары белектер турар дөш өөредилге черинин бирги курстарына болгаш тускай ортумак школаларга бо чылын 36 муң ажы кижини хүлээп алган.

«Француз фильминин неделязынын» ажиттынганы

Октябрь 17-де Москвага болгаш Ленинградка «Француз фильминин неделязы» ажиттынган. Найысалдык «Ударник», «Художественный», «Форм» кинотеатрлары байыралда аугаар иштинген. Бажынаурнын баарында француз болгаш совет туктар астынганыла. Элеэн каш хонуктун дургууда экраннарга «Улуг маневралар», «Ыкыл болгаш кара», «Төлөр дөш амы-тынын харамналы», «Тереза Ракин», «Тургунар», «Жалытта», «Херэеженни инакшылы» деп кинолар үчүт турар. Оң-биле кады кинохроника залдарында кыска метраж француз фильминин көргүзүп агаалар. Октябрь 17-нин кезежинде Москвада кино бажыныга «Француз фильминин неделязынын» байырыг ажилышынын болган. Анаа найысалдык хей-инитизи-

Чөөн-Хемчик районун «Коммунизмче орук» колхозунун саалчылары эштер Буускаа 1447 литр, Мылдок 1148 литр сүттү боттарына быжылгаан инек бүрүдүн саалчылары Сүт-Хая районун Киров аттыг колхозунун колхозчу Ондар Ладков 1955 чылдын октябрь 1-ге чедир 800 ажы күш-хүнүн ажыдап алган. Ол-ла районун Калинин аттыг колхозунда оторд бригадир эш Доктугу-оол Мария үлөүлери бригадаир болуп ажилдап турар. Колхозчу күш-ажылчы херэеженнери шак мындыг чижетерин хейу-биле көргүзүп болур.

Азербайджан ССР-НИН КОЛХОЗТАРЫ БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫ ДУК БОЛГАШ НОГААЛАР БЕЛЕКТЕЛДЕРИНИН БАЗА САДАРЫНЫН КҮРҮНӨ ПЛАНЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮӨСӨТКЕН

Азербайджан ССР-нин көдө ажил-агыйнын ажил-ишчилери көдө ажил-агыйнын көдөрү талазы-биле партиянын болгаш чакаткын төгүдүгү шитпирлерин амыдыралга ботандырбышаан, Совет Эпиделин Коммунист партиянын ХХ съездинге аалар кылдыр социалист чарышты калбартып, дук белектеринин болгаш садарынын күрүнө планын хуусаа бетинде күөсөткен. Эрткен чылдын ол-ла үезинге көөрү, 15 муң центнер хей дук күрүнөге саттынган болгаш дужаатынган. Күрүнөге дук дужаары болгаш садары үргүлчүлүк турар. Ногалар белектеринин болгаш садарынын планы республикада база күөсөткени. Республиканын колхозтары болгаш совхозтары 10 муң тоннадан эвезин эвез ногаларын күрүнөге немей дужаар болгаш садар деп хүлээлгени алган.

Ульяновскин автомобиль заводу

УЛЬЯНОВСК. Святла хемини мында, хоорай кыдында чаа бугурулгезин корунустары бени үчүт турар. Ульяновскин ол туттунуу турар автомобиль заводу Волгада үшүк автозавод болур. Инда кол чылдык конвейер, дарганнар болгаш механика цехтери, шын шүтүлганын участогу болгаш өске-даа чүдүлөр ажилдап турар. Заводтун тудуу ийи чыл болгаш шуут доостур-даа болса каш айлар мурунда завод «ГАЗ-69» деп марканын автомобильдерин бүдүрүп кирешкен. Ульяновскин баштайгы машиналарын Горькийден чоруткан кезектерден эитен кылын турган. Ам шуут-да ындыг эес. Автомобиль тур-

Моң-биле чергелештир херэеженнерин колхоз бугурулгезинге киржалгезин күштөлдир ажилда ам-даа улау четпестер бар. Партия организациаларынын болгаш колхозтарнын баштаар черлеринин талазында херэеженнер ортузунга кижизидилгели ажилды чедир үлөсөп берес, оларын колхоз бугурулгезинге ажилдаар аргазын хандырын берес чүдүлөр хей. Чамдык районнарда колхозчу херэеженнерин күш-ажылга иденкейлиг кирширинин таарымчалыг байдаларын тургузуу бербээнинде дыка хей херэеженнер колхоз бугурулгезинге киршир турарлар. Бай-Тайга болза, областын эң улау районнарын бирөөн. Инда мал ажилынын талазы-биле күштүг колхозтар бар. Ил-чалаа-даа бо хүнге чедир ол районун колхозтарында чагыс-даа уруглар асыл-

Бирги орус революциянын 50 чыл болганына

«БИРГИ ОРУС РЕВОЛЮЦИЯНЫН ҮЕЗИНДЕ МОСКВА БОЛЬШЕВИКТЕРИНИН ХУУДУСТАРЫ» «Бирги орус революциянын үезинде Москва большевиктеринин хуудустары» деп чынынын күрүнөгү политиктиг литература үндүрер чери парлап үндүрген. Ол чынында РСДРП-нин Москва болгаш Москва округ комитеттеринин парлап үндүргени хуудустар болгаш прокламациялар, а ол ышкаш 1904 чылдын февралдан 1907 чылдын июньга чедир үенин дургузунда партиянын Москва райкомнарнын болгаш ажилчылар депутаттарынын Москва Советинин үндүрген хуудустары парлаптыган. Бистик партияныстык литература эртиндегиде составтыг кезин болушаан, ол документтер бирги орус революциянын чылдарында партиянын организастыг болгаш организастык пропаганда ажилына чүгө-рольду ойнаан. Партиянын Москва комитети В. И. Ленинни айтымышынын дугаар болууду салуунга, бөдөтенге болгаш хуудустарына улау пропаганда ажилын чорудуп турган деп чынынын киниле чүдүндө бижип турар. Оң хей-хей парлап турган чүдүлери Москвадан болгаш Москва губерниясынан дашкаар негизер турган. Москва комитетинин чамдык прокламацияларын болгаш хуудустары эсе хоорайларын большевикчи комитеттер чара парлап турган. Хуудустардан адыда, ТК-нын болгаш Москва комитетинин парлап турган солунуны болгаш номнары калбаа-биле негизер турган. В. И. Ленинни «Кедренин алымында» деп ажилын Москвага тускай ном кылдыр парлап. В. И. Ленинни «Демократик революцияга социал-демократиянык ийи тактиказы» деп өлүм

чак чогаалы Москвага парлаптыган. Москва бистик партияныстык төп органны—«Бунгар», «Пролетарский», «Чаа амыдырал» деп «Правданы» аалдыгы бурунуугулары калбаа-биле база негизер турганнар. Наркатынын үчүг хуудустар 1905—1907 чылдарын орус революциянын төгүзүш база Коммунист партиянын төгүзүш өөрениринге үнелик материалдар болуп турар. Чынында каттышкан Москва комитетинин хуудустары большевиктерин Москва организацианын амыдыралынын болгаш револючук демиселин дугайын эң-не долу билип алыр арганы, бирги орус революциянын чылдарында болган төгүлүг фактыларын болгаш болушунунарын чырылар агарын берип турар. «БОЛЬШЕВИКТЕР 1905 ЧЫЛДЫН ОКТЯБРЬДА БУГУ-РОССИЯНЫН ПОЛИТИКТИГ СТАЧКАЗЫН БАШТААН» ДЕП ДОКУМЕНТИЛЕР БОЛГАШ МАТЕРИАЛДАР ЧЫНЫНДЫЗЫ Бирги орус революциянын 50 чыл өвиңга тураскаатканы, «Большевиктер 1905 чылдын октябрьда бугу-россиянын политиктиг стачказын баштаан» деп документтер болгаш материалдар чынында парлаптыган үчүг, оң СЭКИ ТК-нын чанында Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинни институту белектер. Чыныны ном беш бөдүлөткөн тургустунган. Бирги бөдүлөк бирги орус революцияга пролетариаттык стачка ним-чөшкөжүнүн дугайында В. И. Ленинни болгаш И. В. Сталинни чүдүлери кирген; ийини бөдүлөк бугу-россиянын политиктиг стачказын болгаш боо-чөшөктүгү тура халыкынын белектелини дугайында РСДРП-ни Төп Комитетинин документилен кирген; оон өске үш бөдүлөткө—«Большевик организациалар булы-

Чаа Зеландиянын премьер-министринин оралакчысы болгаш көдө ажил-агый министри дээрги Кейт Холлокут эш Н. С. Хрущевтун хүлээп алганы

ЯЛТА, октябрь 17. (СЭТА). Чаа Зеландиянын премьер-министринин оралакчысы болгаш көдө ажил-агый министри дээрги Кейт Холлокут эш Н. С. Хрущев хүлээп алган.

ССРЭ-НИН Министрлер Чөвүлелинин чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитетте

«Динамо» биле Совет Армиянын Төп Бажынын командаларынын аразында, «ССРЭ-нин кубогу» дөш шүлдө ужуражышкын-биле холбаштыр «Динамо» команданын удуруталазынын удуруталазынын бут бөмбүтүн Бүгү-эвеле секциянын президиумунуң ол шитпирин бадылаан. (СЭТА).

Мал кыштаглардын ажилын белекел

ТЭЭЛН. (Телефон-биле). СЭКИ Төп Комитетинин январь Шенумунун шитпирлерин ботандырбышаан, Бай-Тайга районда Молотов аттыг колхозтун малчынары кышпа белектелин хинамчалыг чорудуп турар. Колхоз бо чылын шээр малын 39 кезек, мыыстыг бода малын 6 кезек кыштаглардын белекел турар. Тууду бригадаларын мал калаалары кылдыр эвеноу форма ажилдакчылары-биле демик ажилдаанын бо чылын 7 чаа калаалар тулар турган 16 калааны кылган, инектин эрги 5 калааларын септөөн, ам хойунуң 33 кыштагларын да калаалар-

ын чылыглат турар. Колхоз баштаар черинин тургускаш кыска белекелди хынап чораян комиссия септелгенин шыгарын болгаш чаа калааларын белектелинган багай эвез деп көргөн. Моң-биле кады шээр малын 4 ыштаргаларында хар улагаткан ужурунда, колхоз баштаар чери амгы үеде оол солтур кыштаглар кылырыне улау кичөөнгей салын турар. Базарга, Шуй, Ак-Даш болгаш Тарбаганнын олардарында чаа кыштагларын деригези чедишкенин кылдынын турар.

«1905 ЧЫЛДА САРАТОВУН АЖЫЛЧЫНАРЫНЫН РЕВОЛЮТУГ ТУРА ХАЛЫШКЫНАРЫ»

САРАТОВ. Бирги орус революциянын чылдарында Саратовту ол үенин байдалына таарыштыр алырга үдөтүр төвү болуп турган. Анаа каш экилдеринин, калаг, суурган-демир кылырын, судно-тудушкунуң заводтары болгаш өске-даа заводтар, даган дээрбөдөр бугурулгезинде

дер, эвез каш фабрикалар, типография, демир орук мастеркаалары болгаш депо бар болуп турган. Саратов губерниянын ажилчылары болгаш тараачылары 1905 чылдын револютуг күштеринин иденкейлиг отрядтарынын бирөөн болуп турган. Бирги орус революциянын үезинде Саратовтун ажилчылары ес каттап тура-халышкын үндүрген. Губернияга тараачыларын 1400 хөлөөшкенири болган. 1905 чылдын октябрьда Парусинов дөргүнө (ам Саратовтун культура болгаш дышталыгынын хоорай паркына) ол черин РСДРП организацианын удуруталазы-биле хей кижилг митинг болган. Боо-чөшөк тып алыры-биле акша-хөргөңи чылдыман агаалар. Удаваанда хоорайга револютуг ажилчыларын полиция-биле үскүлөшкенин агаалар. Саратов губерниянын губернатору турган, оң дараанында иштин херектер министри болу берген Столыпинниң дужаалы-биле чыскалганнары боолан, каш кижик агаал, 300 хире кижик балыглаткан. Саратов хоорайнын болгаш областын ажилчы чоннары 1905 чылдын революцияныга өлгөнүргөн тураскаалын ийди-ты-биле хүндүлөп турар. Совет эрге-чарыгарын баштайгы чылдарында-а чоңуң чымы алган хөргөңин-биле хоорайга бирги орус революциянын демиселчилеринге тураскаалын тургускаш. Садоя курулушунуң бажычыларын бирөөнде «Мадаа 1905 чылда ажилчыларын митингизин казактар боолан» деп бижөөн бижиктиг тураскаал самбыраны аскан. РСДРП-нин Саратов организацианын хуралдары болуп турган, чажыт типографиялар турган, ажилчыларын болгаш солдаттарын депутаттарын баштайгы Советтери тургустунуп турган бажычыларга тураскаал самбыраларын база тургускаш. (СЭТА).

Бызааларны от одавас кажаларга азырап доруктурары

Мал ажылы хөгжүдөр, оң продуктулуу беддер талаа-биле партианың Төп Комитетинин январь Пленумунун төөгүдүгү шийтирилген амдыралга боттандыларынын орунуга баштайгы чедикшилерни бистиң областың колхозтары болгаш соххоттары чедип алган. Малдың продуктулуу беддер дөш деңгемге мурунку чыдарган денне чок бедик көргүзүлгү болган мунакчы малчынар колхозтары болгаш соххоттары көвүдөн турар.

Эртеңки чедикшилерни база мунакчы доруктулар, малды ажаарынын деңгемин арттарын боттарынын хүн-бүрүдөгү практиктиң ажылыга ажылаар чорук, бедик көргүзүлгүлөр дөш социалистиң чарыш бистиң малчынарымыска дуузалган. Инектерин саап алыр сүтүнү күндөзүгө чыгуула сабырлар болган чүддөр болза, саар инектерин азырап ажиткени, малга быкмыг чөм сүрүнү тургусканы, инектерин бызааларындан чарган чорук, инектерин уксаанын чорукту акжидер дөш чөгчөгөр, сааданың зоотехниктиң шын аргаларын херектеңи болуп турар.

Оң-биле чегерлештир бистиң областың колхозтарында болгаш соххоттарында инектерин сүткүр продуктулуу өскө облустарынынга бодарга ам-даа дыка муруну деңгемге туруп турар. 1954 чылда областың колхозтары инектиң саар инек сүтүндүн ортума-биле 407 килограмм сүт саап алган. 1955 саалда чыгында инек бүрүтүгүн ортума-биле 1500—2000 килограмм болгаш оң-даа хей сүтү саап алган мунакчыларының саны көвүдөн болгаш областа инек бүрүтүгүн саап алдырган сүтүнү хемчээли өртөөс саалда чыгындан элөөн хей апарган болза-да, инекти деңгемге, мунакчыларының деңгемин куу башы туур хождангай азырап-агылаар, районнар бисте ам-даа хей деп чүве областың Союздың чоокта чаа бедип өртөө сөгөзүгүнө илерөөн болгай.

Малдың эчкир, сүткүр продуктулуу беддери дөш алдынын туур өскө бүгү хемчегер-биле чегерлештир агаар-бойдузуну байталы ширини бистиң областа анык малдын чакында тура доруктуруну өстүрөтүр депшидеги аргалары чыгуула ужуру-дуула болуп турар. Угуз азырап-агылынын мурунгу партианың салган негелдерин үгүсүдөр дөш бистиң областа инек малдың уксааны акжидерини, инектерин чегерлештир ботгаш ажаарынының аргаларын сайырап-агылаарынын хемчегери портууну турар. Бызаалар чакында тура канчаар доруктуру өстүрөс экел, оң өткүр-боткуру шыраак, органики быкмыг, алымы барган сүткүр продуктулуу бедик болура деп айтырымы шийтирилөөр бо үенин чыгуула айтырыларының бирөөн болуп.

Тыва областа боттанып турар практикадан алырга, инектер, мурунуга-да, чакы март, апрель, май айларда төрүт. Бо ө бөлз чылдың алды соок, хат-шуртанын, шыктыг болган чаш малды дорукту өстүрүп азырап алган таарымча чок, малчынарга харысалгалыг ө болур. Ичкыраак малдың өскө олданышының организастаарга, чаш мал чай дүргүзүндө аажок өзүчөл, семирнеч болгаш келир кыжын белен-селен бергелерге торубас болур деп чүвени практика бадыйган.

Мону барымдалааш база чылдың оң үенин таарымча чыгууну ужурудан бистиң колхозтарымыс болгаш соххоттарымыс чаш бызааларын өрте чакын колдуунда-да чыгылаан, печка одалыгы оран-саваларга доруктуру азырап турарлар. Бо чорук кыяны Каз-Хем, Би-Хем, Танды. Кыял болгаш Угуз-Хем районнарың колхозтарына кол хамаарылар.

Бистиң областың агаар бойдузунун байдалы алырга күн-хүнүнү аразында бедик агаарның температурасы дыка ыгалдыг. Бирде аажок соок, бирде аажок чыгыг, а бирде бүргө шык болур. Оң-биле малды бистиң бызаалар ажаап турар бөдүнү кажаларымыс боттарының инекти температуразын угуз хемчээлге солуп турар — бирде аажок ияг, бирде соок, бирде шыкты туманалчак анаар. Печка одалыгы кажаларга бызаага тааржыр үргүчүгүнү

чакыгс аай доктаамал температураны падалаап арттары база-да берге болдуру ийин. Шаң оң бирде аажок тунааргай ияг, бирде шыктыг өл соок туур оран-савалары агаардыр, секерилер талаа-биле агаар киирер черлерин таарымчабызаның ужурудан бызааларга кончуг таарымча чок, бергелештир ботталарынын таваржыры чыгаажок.

Оң чылдагыны-биле индыг ажаалга турган бызаалар үргүчү аарыры, ылаңгы паратифин (кара өтпек), калибацилестан (ак таагы өтпек) болгаш өкпөнү чыгып, хоочу аарыларында хей-хөй-биле хораар, а аарын өрттирген, акжирөөн бызаалар оң соода черде ырбыска кадан, семирчеге, эчкир-сөөктүр өвес, кошык организаның болур. Индыг маллар сөвдүгө өзүп-даа келген, ажынын дөмей-де шоолу бербес, кыжын тургузу азыралыр, чудаачал, продуктулуу чакыс болур, мичтанаш, аластың сөвдүгө барып, брастып холутуулар малды өл болур.

Индыг таварыгаларың бодурбес дөш бызааларын кандыг индыг азырап ажаала чөгүрүл дөр дуугайн тайдылар-лаары чыгуула айтырыг болуп турар. Тываның Чадаана дуржулга станциязынч бо айтырыга хамаарыштын кыжын турган дуржулгаары болгаш оларын күн-нелерин номчукчуга таныштырып көрө-ли.

1941 чылга чедир ставция инектерин бызааларындан азырап, азырап саап турган болгаш бызааларын инекте печка одалыгы кажаларга дорукту азырап турган. Индыг ажаала бөдүнү чүгө багы талаларың көргүскен деп чүвени ах малчынарының шунтузу билер.

1941 чылдан эгелөөн 1950 чылга чедир инектерин бызааларындан чарып саап турган, ичкыраак-даа бызааларын төрүтүгүн хүндүн сөгөлөр 15—20 хонук инекте оларын илеретип эйрип саап турган. Оң үеде бызааларын печка одалыгы оран-саваларга дорукту ажаарынын практикасы хевээр турган. Индыг индыг ажаалада тургузарга бызааларын аарыры, хораар чорук дөмей-де чытпаа. Харын оң туржук, 15—20 хонукта инекти аажок бызааларын сүт ижерине чакычтырып өрөдери берге, чеге кирбес, өкпөнүчө сүт киир тынышкан онтугар, оң соода элөөн үеде чүд болур, негелден чарыгананың соода 2—3 ай дүргүзүндө деңгемге немесес, харын куулардыг мындыг болган.

Оң арганын багай чорук инчаар бадый-канырга, 1950 чылдан эгелөөн бызааларын төрүтүгө дораан-на илеринден шуут адырган, сүт ижерин өрөдериңе кирген бис. Ичкыраак бызаалар кончуг маңдычал, чеге киринчел, деңгемин нежери дүргө, боду өзүчөл болган. Ичкыраак инек-бүрү аарыларга таварымчак, оларын өлүп хораар чорук үзүлгө, оң ужурунда бызаалар талаа-биле станция чыл-чылда угуз чидирилерге таарымчак турган.

Оң хамкы чылдагыны чүдөл деп чүвени сураган дилеп көрөгө, кончуг бүрү чүдө өт өттүлөр печкада болган бидинген.

Төп областарда «Караваев» болгаш «Лесные поляны» деп соххоттар шагза-ла, дайын үенинде-те, бызааларын от одавас, соок оран-саваларга ажаап эгелөөн, ол арга тергилни эки түндөдери берген.

Ону барымдалааш, станция оң арганы 1953 чылда ажылап эгелөөн. Оң берген түндөдери мындыг болган.

Хамкыч мурунда бызаа төрүтүгө дораан тургузар кажааның печканын оң октаан, ол кажааны эки чыгылаан, сөггаларын ийи кыттаан. Станция оң үеде 80 хире саар инектерин турган болган оларын өй-нелен төрүтү азы-биле бызаа хүлөөп азыр бажында бызаа бүрүзүгү агы чыдарыга таарымчак, иял-бөөр көдүрү салып турар клетка кажалары кыяган. Ону кыярга барымдалаар чүгүлө негелделерин бирөөн болза, клетканын аажок саван дөжөөр черин шаладан 15—20 сантиметр беддери турар. Оң өрөөдүн шикти температурасы үргүчүлө 5 градустан кудулаас чыгып турар. Ол кажааг бызаа 15 хонгаш, өскө кажал-жыгичир ужурул.

Манаа ийи бөдүк бызааларын дуржулга кылып тургускан.

Бирги бөдүк бызааларын төрүтүгө 20 хонукта инекти өлүгөр чарган. Оларын бирөөн-де өлүгөрүгү деңгемин иштиңде бир хонукта 800—900 грамм немелде деңгемин чедип ап турган. 20 хонганд, нежиден чарып, сүт-биле тускай чегерип кирген үеинден эгелөөш, дарааныңды айлара бызаа хонукта 300—350 грамм немелде деңгемин болуп турган. Алды ай-лымда оң бөдүктүң бир бызааның дигр деңгемин 80—90 килограмм болган.

Ийги бөдүктүн бызааларын төрүтүгө дораан-на нежиден адыргаш, инекти аажок-биле (уураа-биле) чегерип киринген. Бо бызааларынын бирөөн-де 20 хонук дүргүзүндө хонук санында 500—600 грамм немелде деңгемин болуп турган. 20 хонуктуң соода ук бызаа хонукта 700—800 грамм немелде деңгемин бээр апарган болгаш 6 ай назымыг болганда оң дигр деңгемин 170—175 килограмм апарган.

Алды айдан өрү назымыг апарганда кайы-даа бөдүктүн бызааларын олардып (агууладып) киринген. Ичкыраак баштайгы бөдүк (инекти 20 хонук анген) бызааларын бирөөн-де олардыла үеинчү хонук бүрүдүгө 600—610 грамм немелде деңгемин чедип ап турган, а ийги бөдүктүн (инекти эмин шуут эмбөөн) бызааларынын бирөөн — ортума-биле 900—1000 грамм деңгемин хонукта немен ап турар болган.

Бызаалар чаа төрүтүгөндө 20 хонук азырап ажаалан соода дарааныңдыг үеде база-да одалга чок соок өрөөлдерге клеткаларга 1—2 ай дүргүзүндө дорукту өстүрүп турган. Оң оран-савалың иштиңин температурасы 5—10 градус соок болур. Бызаалар 3—4 ай чедерге шуут соок чеге турар инекти бөдүгө киринтер. Ияда температураның соогу 10—16 градус-даа чедип болур.

Ийги байдалга өзүп дорукчак бызааларын органики быкмыг, боттары сөгкө, белен-селен азыралыр-даа дегбес, чүгө кончуг өй өзүчөлүгү болур.

Мындыг арга-биле өстүрген бызааларын бирөөн манаа чыккы кыдыр көргүзөли. Бисте сижментал уксааның бугамы-биле тына инектиң ажаарының төрүтүгүн ам 3,5 харым «Авангард» деп ала буга бар (чурукта көрүгөр). Ам оң деңгемин 1 тонна 100 килограмм болуп турар.

Ийги-даа болза, хамкы ужуру бызааларын чүгө соок чеге ажаарында өвес. Оң оран-савага өт салбас, соок чүве болганда, оң үргүчү кургап тургузар, бызааларга дөлек кыдыр кургап саванын элбөө-биле ажаарың херек. Чаа төрүтүгөн бызааны шараныңдан кургадыр чөдүп арылаар, баштайгы 2—3 хонукта клеткага чыгырада шеклен чорган-биле ораар, ол кажаанын иштиңи температурасынын чыгыны 5 градустан кудулаас ужурул.

База бир чыгуула чүд болза, бызааларын чегерилегинче салгып салыры болур. Бызаа 6 ай назым чедерге ажаа бистиң бөөр чегерилегинч нормалы мындыг тыртылаан сүт — 320 килограмм, тыртык сүт — 900 килограмм, чарбазай дөрбөлөң сүлө — 300 килограмм.

Чаа төрүтүгөн бызааны баштайгы беш хонук иштиңде хүнүгө-не 6,5—6 литр аз-биле чегерер, 5-тен 15 хонук чедир 7—7,5 литр тыртылаан сүтү, 16-дан 20 хонукка чедир 7,5 литр тыртылаан сүтү, 21-тен 30 хонук чедир назымында 7 литр тыртылаан болгаш 1 литр тыртык сүтү хонукта-ла ижерип турар.

Бызаа бир ай назымыг боду бөөрге оң иял 5 хонгаш-ла 0,5 литр тыртылаан сүтү кыярган, 1 литр тыртык сүтү нежери берип турар. Бызаа бир ай назым чеге бөөрге, чарбалаан далган-биле чорук чегерип өрөдир, а сигенин оң чып шаа-биле кыжыгарга чок бөө херек. 6 айдан өрү назымыг бызаалар чыгып бодуну турамы-биле чөм өлтөөр болгаш кыжын 1 килограмм чарбалаан далганын, 5 килограмм сигенин нежери чып.

Шаң мынчаар азыраарга инек 2,5—3 хар чедип турла оң дигр деңгемин 500—600 килограмм, а ол хире назымыг буганың дигр деңгемин 700—800 килограмм болган оон-даа аар деңгемин болу бөөр.

Сименталь уксаалыг бугадан болгаш чүрү иштиңи назымын төрүтүгөн хайна инек индыг ажаалада дорукчакынын соода бөдүнүгү дунгузуп (баштайгы бызааны) төрөөн чыгында-ла 1500—2000 литр сүтү бөөр анаар.

Бо бүгүлөн алырга инек малдын чаш төддери чакындап тура-ла шын доруктурун азыраары негетинил турар. Оң чорук бистиң мурунууста туур угуз соругаларын чедикшилер шийтирлээрине, мал ажылынын продуктулуун беддеринге угуз хемчээл-биле дуузалар.

Бызааларын чакындап тура дендедир чыгылавай, өт одавас оран-саваларга үстүндө чыгуулаан негелделер азырап азырап, чегерип турган, инек малды органики быкмыг, эчкир-боткур, бедик продуктулуг болуулары бистиң областың бүгү колхозтарында, соххоттарында, мал ажылының тускай өртемдеринге болган мал ажылының бүгү-ле акжыдакчарына сүмелен турар бис.

И. НЫЗЫЛ-ООЛ,
Тываның Чадаана дуржулга станциязынын директору, ветеринар өртемдерин чиданды.

Байырлалды таварыштыр

Барыш-Хемчик районун Кызыл-Мажалык ортумак школанын түргүтүп келгенден бөр 25 чыл болган өкн байырлап өрттирген.

Оң школа 1920 чылда Барыш-Хемчиктин Аксы-Барлык сумуунун Белик Бажың деп чеге бир башкылыг, 30 өреникчилик организастатынган, оң дараазында чылда агы Кызыл-Мажалыкка келген. Ичкыраак өреникчилер чакыгс бажыңга өренип, чурттап, чегменин турган болгаш оларга парта, стол болгаш өскө-даа херекселер чок турган.

Оон бөөр хей чылдар өрткөн. Кызыл-Мажалык ортумак школаның өреникчилери Москваның, Ленинградтын, өскө-даа дорайларың дөш өрөдиге черлерин доозуп, а чамдыктары ам-даа өренип чуртуулар. Школаны дооскайнар районун, областың алабан, бүдүрүлгө, өрөдиге черлеринде ажылап турар. Школа бо аразында дыка хей кадрларын доостуруп үлдүргөн. Ам бо хүнде оң школада 600 ажыг өреникчилер өренип, 50 ажыг башкы кадрлар ажылап турар.

Школаның байырлыгы таварыштыр школаның эки акжылы башкылары, оң акжылынарын облүкүсөжүнү шянал божни-биле шаңнаан.

Г. БАЛЧИР.

Дыштаныр хүнде

Чаа-Хөл районундө түөнгө спорттуң болгаш күш-культураның маргылааы болуп өрткөн.

Болдырын 100 метр черин чадап чарыкында эң Горбылев 12,2 секундала, эштер Чичанов-ол, Кондратьев 12,5 секундда маңнаан, оң-да хемчээлге урулардан эң Аныя 16 секундла, эң Анчыла 16,9 секундла маңнаан. Болдырын 400 метр черин чарыкында эң Бактын 57 секундла, тоску классың Аня-оол 1 минута 2 секундла, уруларын 200 метр черин чарыкында эштер Сая, Аныя олар 35,2—36,5 секундла маңнаан.

Черин узуунуңа оолдарын эң Бактын 5,47 метр, беддинге эң Чичанов-ол 1,50 метр халаан бирги черин алганнар.

Оң хүн дөш октаарынын, хол бөмбүтүн, баскетболдун, хуреттин, агт чарыкынын маргылаалары болуп өрткөн. Дөшканы эң Бактын 25 метр, эң Стал-оол 22 метр октаан. Баскетболдун бирги черин «Буристек» командалы алган. Хурешке 32 меке киринген, эң Кысыгбай шүдүлгө, эң Ому үзүрлөшкен. Агт чарыкы 20 километр чеге болган. Районунуң Сталин агтыг көлөкүнү үш ады өрткөн, бирги, ийги, үшүк черин эгелөө, оң соода Ленин агтыг көлөкүгү алытары келген. Хөл бөмбүтүн маргылааында районун шилдегел командалары «Наука» биле «Буристек» ойнаан, «Наука» командалы 2:1 саныг болуп үнөкөч болган.

Оң хүн болган маргылааларынын ийги санынч талаа-биле алырга Сталин агтыг көлөкүгү командалы бирги черин алган.

Н. БЕГЗИ.

Келир чылдын дүжүдүгө

Танды районундө «Революциянын чалбыкы» колхозунун хову бригадалы келир чылдын үренини арылап эгелөөн.

МТС-тин механикатору эң Кузнецов «ОС-3» деп тараа арылаар машина-биле хүнде 16 тонна тараа арылаар норманын 19—20 тонна чедирип турар. Үренин арылааныңды ажылап турар колхозчулар эштер Лобанова, Серен, Монгалын, Таш-оол ажыг норманын хүн-бүрү 150—200 хуу чедир күөсөдүп турарлар.

Бригада 450 тонна үренини октябрь 25-ке чедир арылаар деп социалистиң чарыштын хүлөөгөзгөн алган.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Кышкы мал ажылыңче кичээңгей салыр

ЭД-БАЖЫ (Телефон-биле). Угуз-Хем районда Калинин агтыг көлөк 60 чылын сүт саадазынын планын 97 хуу, хойла кыргып алыр дүктү 98 хуу күөсөдүгө. Мал продуктуларынын индыг куу деннедиг болуп турарынын чылдагыны чүд? Ол болза, чакыг семиртилген багай организастап, кышталдымыкыңга четтес белеттешип турарындан база хамааржыр.

Белеткел багай, ажаалада хайгаарал четтес болганындан өрткөн кыжын көлөкүгү малы берген турган, оңу колхозтуң агы үзүргүчүлөрү үтүлчүл турары канчап-даа таарымчак. Бо чылын 1600 тонна ситен белеткөөр планын, а херек кырында чүгө 530 тонна ситен бар, салдыган ситес планында 200 тонна четтес. Ийтининч малынга белетте-тинген чөм аракта четтес туруна, комбайн-биле ажаатыган тарааның саванын аргыстарында булалып чытылышаан. Ажы-агылыг өскө чаш мындыг чоруктар-биле моон соңгар өштежи болбас.

Көлөкүгү сүт-бараан февралында 120 баш инек турар саван кажааның туузу эгелөөннен бөөр үр болган, оңу ам-даа дооспаан. Бо чылын хавап болгаш күш фермаларында чаа кажалар кыдыр дөш илап шуут үзүргөн. Эжым аксында 100 инек кирер кажааның сителген четтес кыдыганга, а Кускун баарында база Хапы арыда анык инектерге кажалар чакы хевээр кыдынмаан.

Совет шериг корабльдеринин Англияда чоруп турары

ПОРТСМУТ. (СЭТА-нын тускай морр.). Октябрь 14-ге келжө Портсмуттун лордери совет корабльдерин келгенин холбаштыр угуз хүлөөп алышынын тургускан. Туктар болгаш оттарынын чакынан чак казталган-биле шиметинген аалдын кирер эжинге чыгылан хоорайнын чөчүс чурттакчылары хүлөөп алышыкыңга келген совет аалчыларга ияг байыр чедирип турган. «Совет Шериг-Далай Флордунга чүрүткүчү ханымындан байыр!» деп өрус өсөтү угуз плакатты залче кирер черин кырында аскап турган.

Хүлөөп алышыкыңга чүве чыгуулаан адмирал Криан мындыг бараалгаашкынар солчүшкүнү улустар аразының идегилер чоруктары тургузарыга дуузалап турар деп демдегелөө болгаш совет эскерлерин Портсмутта чоруп турары база англи эскерлерин Ленинградта чоруп турары ийи чурттарың далайжыларынын аразында келген харылааны тургузарыга чүгө эгелөөшкени болур дөргөдиге иделгени илереткен. Адмирал Голово хары сөзүгө совет далайжылары чүрүткүчү ханымындан хүлөөп алганы дөш Портсмуттун арга-чакыргаларына өртү чегерини илереткен.

Балтий флордунуң ыры болгаш пляска ансамблин хүлөөп алышыкыңга угуз кон-

церт программалыг өн көргүскөн. Концерт угуз чедикшиңниг өрткөн.

Флагман корабльдин бортунга хүнүнче инек-бүрү организастаалар болгаш хуу кижилерден хей-шаныг чагаалар болгаш телеграммалар көзүп турар. Чагааларын авторлары Англияга совет далайжыларының келгени дөш өртүп турар болгаш оларын бөдүнү англичаннарың бажы-балгатарыңга баарыңга чаап турарлар Лондонун чурттакчыны Поль Вейс чага чоруткан, ияда ол бөдүнү өнүктүрүп, кожаларының болгаш ажал талаа-биле өштерип мурунундан Англияда барган совет далайжыларың байыр чедирген. Оң чагаала бижини болза: «Совет болгаш англи далайжыларың чагай күзө-сөрүү база оларын тайбынга болгаш найырапта чурттаар деп бөт-боттарының күөсөдүгү чыгып болгаш культура харылааларын бараалгаашкынарынын аргамы-биле тайгалыш чокка быгылаашшаан, бистиң харылааларымыска дүшкүрүгү чоруктары кошкандыгыңа чедир деп санап турар бис. Совет Эвилеленге эеп чав берген, силер бистиң аравыска бүтү-ле бар агар-бар-биле харылааларын улам иял кабарларыңга бистиң чүрүткүчү ханымындан иделгенин болууларың узуунарга дамчидарынын күзөп тур бис».

Балтий флордунуң ыры болгаш пляска ансамблинң Лондонга концертти

ЛОНДОН. Совет корабльдеринң отряды-биле Англияда барган Балтий флордунуң ыры болгаш пляска ансамблинң концертти октябрь 16-да Лондонун угуз аалдарынын бирөөн болур Эмпресс-холлга болган. Угуз чедикшилерин өрткөн ол концертке өрус болгаш англи улустарың ияларың, совет композиторларынын ияларың болгаш хатрос танцларың күөсөдүгөн.

Совет далайжылары уткан индыг дидимтиң байыраанынарың Лондонунуң хоочун чурттакчылары көрбөс. Керүчүдөриң үр, үзүктөл чок агын чакышкынары совет күөсөдүкчелериң каш удаа чапал үлдүрүп турган. Программаның чорудуп турган кижин англи дылга ам «Тепереге чедир ырак» деп англи ыры күөсөдүр-дир база ол ыры герман фашизмге удуз кадм чоруткан дайынның чыдарында Совет Эвилелениң тараан деп диннадырга, Совет Эвилелениң болгаш Ан-

глиянын улустарынын найыралынга болгаш кадм ажыдакчылыгыңга алдар болдурган дидимтиң байырааның залга чыгыптыгы үнөгөн.

Концерт доозулган, көжөге хагдыган, ичкыраак-даа көргүчүлөр тарап чорбааннар. Угуктөл чок агын чакышкынары-биле өлар совет далайжыларың катап-катап кийтирүп турганнар. Сцена кырыңче флот адмиралы Фрөзер үнүп келген. Оң кончуг эки программа дөш совет далайжыларың өртүп чегериниң илереткен болгаш өрти англи чакыч дуугаар чакыч болган үш даңкыр байырың чедире-рин саналган. Залга үш даңкыр уру дигиреп үнөгөн. Оң соода ыры чагаар-да үнүп келген. Залда бүгү кижилер «Оң кайгамчык алдарың оол» деп найырадың чарыкының чакыч болган муратын тура ирлашканнар.

(СЭТА).

Совет шериг корабльдеринин Англиядан үнүптеринин муруну чарыында адмирал Головоконун медеглели

ПОРТСМУТ, октябрь 17. (СЭТА-нын тускай морр.). Совет Шериг-Далай корабльдеринң отрядынын Портсмуттан үнүптеринин муруну чарыында адмирал Головоко парвалага чарыаары-биле дараазында медеглели дамчыткан:

«Англиянын аалчылар хүлөөп алымычал өрктөрүнө чоруп тура, чыгыг болгаш өөрүшкүгүгү хүлөөп алышынын дөш англи өрте-чакыргаларга болгаш англи улуска чүрүткүчү ханымындан чегериниң илереткесин ийик мен».

Англияга бистеринң келгенивис кон-чуг-да таарымчалыг болган. Чөп совет далайжыларың өн-не найырады күзө-чүткүдүн илереткен. Бис боттарымыс чоок кыдыр тааныштыкмыс.

Адмирал-Феостюун өвилек дуузалачы-лында эвсадраның матростарының болгаш офицерлерин хей кезин Лондонга баар база оон солун чүддерин көөр аргалык болду.

